DÜNYA 16 ŞUBAT 1954

ARŞİV İŞLERİMİZ

Abdurrahman Şeref Bey merhumun eski evrakımız ve tarihi vesikalarımız adlı makalesiyle

Arşivlerimizi tarih edebiyatimiza intikal ettirdiklerinden beri tam kırk dört sene gecti. İkinci meşrutiyeti takip eden senelerde idi, bir tarih encümeni teşkil ediliyor ve milli tarih yazmak vazifesi bunu tertip eden üyelere veriliyordu. Yurt içinde ve hariçteki kütüphanelerde incelemeler yapılması, lazımgelen yerlerden vesikalar toplanması zarureti derpiş edildiği sırada tarihimizin en mühim ve esaslı kaynaklarını teşkil eden hazinei evrakın unutulmasına imkan yoktu. Bunun içindir ki, milli tarih yazmak işinin birinci vazifesi olduğunu düşünen ve bu maksada hizmet gayesiyle bir de mecmua neşrine başlayan encümen ilk yazısını bu mevzua hasretmeyi doğru bulmustu. O sıralarda, Türk vesikalarının, Osmanli devleti ile bu devletin hakimiyeti altına aldığı Balkan ve Orta Avrupa devletlerinin tarihi için ne kadar kıymetli ve feragat edilemez kaynak olduğu iyice anlaşılmıs , hatta bu maksatla, Macaristan İlim Akademisi Dr.Karacsony adında bir tarihçiyi İstanbul'a göndererek Türk vesikaları üzerinde araştırmaya ve bu yoldan Macaristanda Türk hakimiyeti devrini aydınlatmaya memur etmisti. Abdurrahman Şeref Bey merhum ve arkadaslarının bu hadise elbette gözünden kaçamazdı.

Hazinei evrakımız bugünkü adıyle 'Başvekalet arşivi' o zamandanberi üzerinde dikkat ve ihtimam gösterilen, ecdadımızın büyük bir hassasiyetle muhafazasına itina gösterdiği evrakın mahvolmaktan kurtarılması ve tasnif ve tertibi için türlü gayretler ve sarfolunan bir konu oldu. Mütareke devrinde ve sonradan cumhuriyet devrinde muhtelif yetkili ve kıymetli ilim adamlarımızın tasnif usulleri ve tecrübelerile bu sahada, bugün şükranla yadetmiye mecbur olduğumuz, çalışmalar yapıldı. Fakat meselenin tam manasiyle ilmi ve metodlu bir şekilde ele alınması rahmetli Saffet Arıkanın Milli Eğitim Bakanlığı sırasında 1937 de başladı. O zaman, Türkoloji sahasında tanınmış bir ilim adamı olan ve o sıralarda devlet arşivinin Türk vesikaları seksiyonunu idare eden Dr.Fekete Lajos Türkiyeye celbedilerek Türk arşiv işlerinin tetkiki ve bu hususta konferanslar vermesi ve bir rapor hazırlaması istendi. Profesör Fekete'nin tetkikleriyle konferanslarından, tavsiyelerinden Türk arşivciliği hayli istifade etmiştir. Şahsen tanıdığımız ve bir müddet birlikte çalıstığımız bu kıymetli ve anlayışlı ilim adamını burada bu vesile ile hürmetle anmak vazifemdir. Ne yazık ki o, uzun müddet ihtisasından faydalanılmak üzere burada alıkonamadı ve harbin çıkmasiyle de Türk devlet arşivine verilmek istenen ilmi istikamet unutuldu ve birçok bocalamalara, zaman kaybına sebebiyet verildi.

Bugün, arşiv işlerimizin arzu edilen mecrada ve tempoda yürümediğini saklamaya lüzum yoktur. Filvaki, sekiz on senedenberi bir umum müdürlük haline getirilen arşiv müessesesinde birçok hayırlı ve neticeli çalışmalara şahit olduk. Tarihimizin çok mühim kaynaklarını teşkil eden vesikalar, defterler, bir araya toplandı ve kısmen de harabiden kurtarıldı. Yıllardanberi tasnif işleri, telhis işleri, indeks yapma işleri kıymetli ve yetkili bir kadro eline tevdi edilerek, muhtelif ekipler halinde çalışma faaliyeti devam etmektedir. Edebiyat Fakültesi mezunlarımızdan değerli ve bu sahada ihtisas yapmış gençlerimizi bu kadro içine almak, onların bilgi ve enerjilerinden faydalanma imkanlarını temin etmek işi sağlandı; fakat, buna yapılan hayırlı çalısmalara rağmen, tatmin edilmis olmaktan uzak bulunuyoruz.

Evvela, bu meselede prensip işi, hareket noktası salim bir şekilde tesbit edilmek lazımdır. Bizce, İstanbuldaki Başvekalet arşivi denilen ve artık sadece tarihin malı olan; bugünkü merkezi devlet dairelerindeki aktuel vesaik ile bir alaka ve rabıtası kalmayan, devlet merkezinin Ankara olması dolayısıyle merkezi devlet arşivi ile birleştirilemiyecek olan bu müesseseyi tamamen ilmi ve tarihi bir mevzu olarak ele almak, üniversitelerin ve ilim kurumlarının faaliyetlerine yardımcı ve onlarla ahenktar bir halde çalışabilmek üzere, bünyesinde ve kuruluşunda esaslı bir değisiklik yapmak zarureti vardir. Edebiyat Fakültelerinin, kütüphaneler gibi, çalısma ve faydalanma yeri olduğuna, bu müesseseler mezunlarından ilmi sahada çalışacakların bir kısmi için de faaliyet sahası bulunduğuna göre, buraya intisap edenlerin üniversitelerle hem ilmi hem de idari bakımdan alaka ve münasebetlerinin devamı herhalde doğru olsa gerekir.

Bu gibilerin ihtisaslarını ilerletmeleri, Avrupa arşivlerinde münavebe ile bir müddet kalarak ilim ve metod muhitlerinden istifade etmeleri ve kendi müesseselerinde ileri hamleler yaparak dolayısiyle Türk arşivciliğine ve Türk tarih ilmine faydalı olmaları, arşivin çıkaracağı bir mecmuada ilim, ihtisas mevzularını işlemeleri ne kadar arzuya şayandır. Bundan 6-7 sene evvel, rahmetli Recep Peker hükümeti zamanında arşiv işi bir bütün olarak ele alınmıs ve bu hususta incelemeler yapılarak bu sahada bir reform düşünülmüş, hatta bir teşkilat kanunu tasarısı da hazırlanmıştır. Daha sonra, bu mesele, diğer esaslı bir cepheden mütalaa edilerek, İstanbul Üniversitesince tetkik mevzuu olmus ve teşkil edilen bir komisyon kütüphanecilik işi ile birlikte arşivcilik enstitüsü teşkili hakkında tanzim ettiği bir raporu alakadarlara sunmustu.

Maalesef, bütün bu hayırlı tesebbüslerin sonu gelmedi ve arşiv işlerimizde gönüle ferah verici bir terakki görülemedi. Şimdi, bu mevzuu tekrar edişimiz, mesele üzerine alakadarların dikkatini bir derece daha çekmek, yeni bir teşrii meclise gidildiği şu sırada, ergeç bir teşkilat kanunu ile Büyük Millet Meclisine intikal edecek bu milli ve ilmi mevzu üzerinde aydınlarımızı, düşünmeye vesile hazırlamak içindir. Üniversitelerimizi ve ilim

kurumlarımızı yakından ilgilendiren, Batı memleketlerindeki çalışma imkanlarına ve seviyeye çıkması ile, hepimizi sevindirecek olan bu müessesenin artık acil ve cezri bir hal şekli beklediğini söylersek hiç de hata etmemiş oluruz.